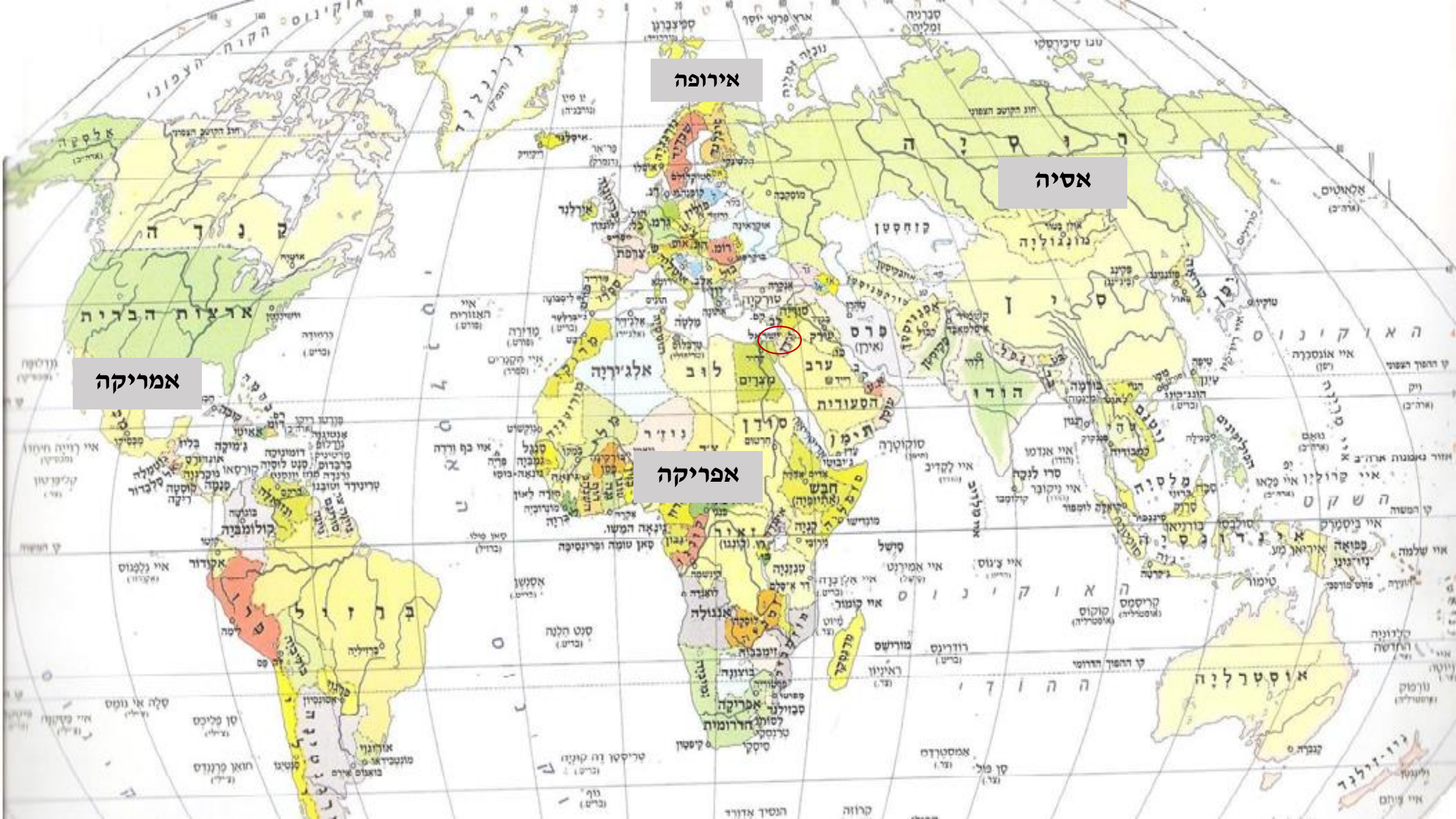

תיכון טכנולוגי
בנימין רוטמן
נעמת חולון

השפעת גורמים שונים על גורל היהודים/ות בארצות האסלאם

אירופה

אסיה

אמריקה

אפריקה

• **יהודי/ות ארצות האסלאם**

ערב במהלך שנות ה- 50 ושנות ה- 60.

• רוב היהודים/ות בארצות האסלאם התגוררו בערים, ונמנו עם בני ובנות המעמד הבינוני.

מקצתם/ן היו בעלי/ות הון המעורבים/ות לעומק בתחום הכלכלי, והשתלבו בשלטון, בחברה ובתרבות.

• בסוף שנות ה-60 חיו כ- 200,000 יהודים/ות בארצות האסלאם, כך ש- 80% מכלל היהודים/ות בארצות האסלאם עזבו אותן בתוך פחות מעשר שנים.

• המספר הרב ביותר של יהודים/ות חיו במרוקו, כ- 250,000. באלג'יריה היו כ- 140,000,

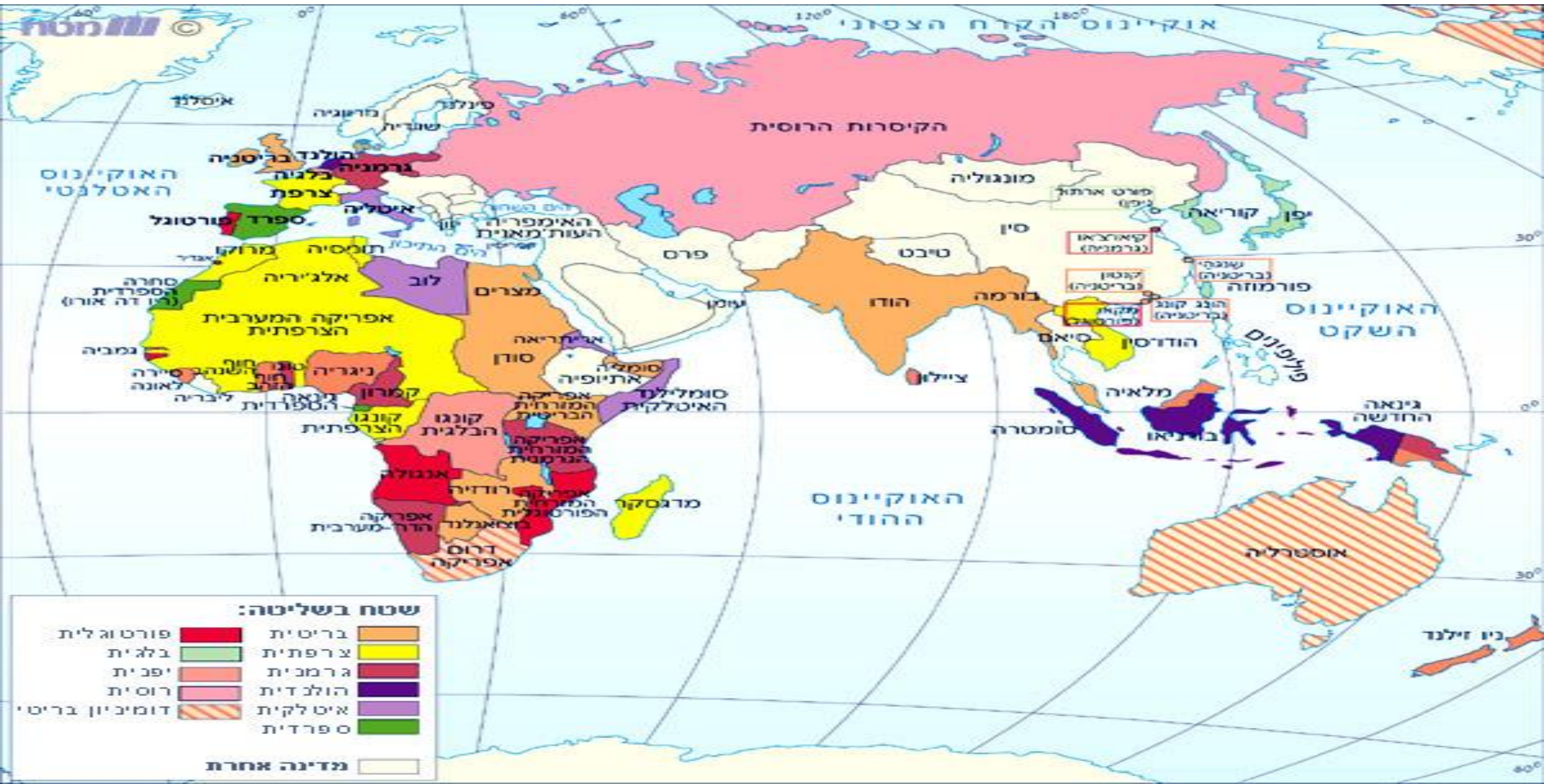
בתוניסיה כ- 90,000, במצרים כ- 75,000, בעיראק כ- 130,000, בתימן כ- 45,000 ובלוב כ-

40,000. בסוף שנות השישים רוב הקהילות היהודיות בארצות האסלאם נמחקו כמעט לחלוטין.

מעמדם/ הכלכלי-חברתי של יהודי/ות ארצות האסלאם

- היהודים/ות בארצות האסלאם סבלו עד שנות ה-20 של המאה ה-20 מאפליה והשפלה מהאוכלוסייה המוסלמית.
- השלטון הקולוניאלי (כאשר שטח כלשהו נמצא תחת שליטת ישות מדינית המרוחקת ממנו גאוגרפית, כגון: צרפת ששלטה על מרוקו, תוניסיה, אלג'יריה, סוריה ועוד) בארצות האסלאם הביא לשיפור במצבם/ן ובמעמדם/ן החברתי והמשפטי של היהודים/ות. הם/ן השתלבו בשלטון הקולוניאלי, ובכך נפתחו בפניהם/ן אפשרויות תעסוקה בתחומים שונים.
- היהודים/ות הושפעו מהתרבות של המדינה האירופית ששלטה בארצות האסלאם, למדו את שפתה ואימצו את תרבותה.
- שירותם/ן של היהודים/ות במנגנוני השלטון הקולוניאלי הביא להתרחקותם/ן מהאוכלוסייה המוסלמית המקומית ואף לקרע בין האוכלוסיות.
- בשנות השלושים חלה החרפה נוספת ביחסי יהודים/ות-מוסלמים/ות ושיאו של הקרע היה עם הקמתה של מדינת ישראל.

קולוניאליזם בעולם

הגורמים שעיצבו את גורל יהודי/ות ארצות האסלאם מסוף שנות ה-40

1. תהליך הדה-קולוניזציה

- בעקבות תהליך הדה-קולוניזציה (תהליך שהחל לאחר מלחמת העולם השנייה והוביל לעצמאותן המדינית של קולוניות ושטחי חסות של מדינות אירופה באסיה ובאפריקה) עמדו היהודים/ות במצב שבו חיו בקרב אוכלוסייה בעלת תרבות שונה משלהם/ן, שכן עם השנים הם/ן אימצו את התרבות והשפה של המדינה הקולוניאלית שאותה שירתו נאמנה. בתהליך הדה-קולוניזציה שימשו היהודים/ות כמטרות לחצי מהאוכלוסייה המוסלמית, שכן הם/ן זוהו עם המשטר הקולוניאלי.
- האוכלוסייה המוסלמית נקטה באלימות כלפי היהודים/ות, ורק במקרים ספורים נמנעה אלימות בתקופת מאבקן של התנועות הלאומיות המוסלמיות לשחרור לאומי, בתוך חשש שאלימות זו תעקב את עצמאותן.
- עם קבלת העצמאות בארצות האסלאם, חלה החרפה ביחסם של השלטונות והאוכלוסייה המוסלמית כלפי היהודים/ות.

2. הקמת המדינה ומלחמת העצמאות

- כאשר פרצה מלחמת העצמאות החלה החמרה במיניות השלטון וביחס החברה המקומית בארצות ערב כלפי היהודים/ות. עקב כך חשו היהודים/ות זרים/ות בארצות מגוריהם/ן וביטחונם/ן האישי הדרדר מאוד.
- מצבם/ן של היהודים/ות בארצות שנלחמו ישירות במדינת ישראל היה רע במיוחד, והביא למאסרים, להפקעת רכוש ולגילויי אלימות שהובילו לפגיעה בנפש, לפצועים/ות ולהרוגים/ות. בארצות שלא השתתפו ישירות במלחמה הייתה הפגיעה מצומצמת יותר.
- פעילותה של הליגה הערבית שהוקמה בשנת 1945 לוותה בתעמולה שטנית כלפי היהודים/ות ככלי לאיחודו של העולם הערבי. פעילות זו איחדה את העולם הערבי נגד מדינת ישראל ונגד היהודים/ות שהתגוררו בארצות האסלאם.

3. התגברות הלאומיות הערבית

- בתום מלחמת העולם השנייה התעצמה הלאומיות בארצות האסלאם, והתנועות הלאומיות דרשו עצמאות בארצותיהן.
- התגברות הלאומיות לוותה בשנאה כלפי היהודים/ות שתפסו כלאום זר.
- מתן עצמאות לארצות האסלאם הביא להחרפה ביחס של השלטונות והאוכלוסייה המקומית בארצות אלה כלפי היהודים/ות בהן.
- ככל שחלף הזמן הבינו היהודים/ות כי תם עידן החיים המשותפים עם המוסלמים והחלו לראות במדינת ישראל כבייתם/ן הלאומי.

4. פעילות ציונית

הפעילות הציונית בארצות האסלאם שהחלה כבר בשנות ה-20 צברה תאוצה בתקופת מלחמת העולם השנייה, בעקבות הגעתם/ן של שליחי/ות התנועה הציונית בארץ לארצות האסלאם. הפעילות הציונית רק הלכה והתעצמה לאחר מלחמת העולם השנייה ובעקבות שואת יהודי/ות אירופה. הפעילות התמקדה בעלייה לארץ ישראל ובהצטרפות למאבק להקמת מדינת יהודית בארץ ישראל.

5. חיסול גלויות

- בשנות החמישים נקטה מדינת ישראל מדיניות שכינויה "חיסול גלויות". כלומר, העלאת קבוצות גדולות של יהודים/ות ממדינות אשר לדעתן של מדינת ישראל והסוכנות היהודית, נשקפה בהן סכנה מידית לחיי היהודים/ות בהן.
- מדינת ישראל האמינה כי מצבם/ן של היהודים/ות במדינות אלו יחמיר אם לא יוצאו משם. אמונה זו התבססה על פרעות שבוצעו ביהודים/ות במדינות אלו.
- מדיניות זו ננקטה מתוך תפיסת עולם שראתה במדינת ישראל את מרכזו של העם היהודי, ועל המדינה מוטלת אחריות לגורלם/ן של היהודים/ות בכל העולם. כחלק ממדיניות זו הועלתה לארץ ישראל יהדות עיראק במבצע "עזרא ונחמיה", ויהדות תימן במבצע "על כנפי נשרים".

מדינה מדגימה – יהדות עיראק

רקע

• ערב מלחמת העולם השנייה חיו בעיראק כ- 130,000 יהודים/ות.

• היהודים/ות בעיראק גילו פטריוטיות ונאמנות למדינה והיו בעלי/ות מעמד

משפטי זהה למעמד האוכלוסייה המקומית.

• הם/ן השתלבו בתחום הפוליטי-שלטוני, מצבם/ן הכלכלי היה טוב והם/ן

החזיקו בעמדות מפתח בכלכלה.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודים/ות עיראק

1. אנטישמיות פרוטסטנטית

• שנים ספרות לפני מלחמת העולם השנייה חלה הרעה במצבם/ן של היהודים/ות,

שסבלו מיחס משפיל ומפלה והאנטישמיות כלפיהם/ן הלכה וגברה.

• שנת 1941 הייתה שנת מפנה בהחרפת היחס כלפי היהודים/ות. בשנה זו נערכו

פרעות ה"פרהוד" ביהודים/ות העיר בגדד. פרעות אלה התחוללו בחג השבועות ביוני

1941, ובהן נרצחו כ- 180 יהודים/ות, יותר מ-2,000 נפצעו ורכוש יהודי רב נבזז.

הפרעות התחוללו בחסותו של המשטר הפרו-נאצי ששלט באותה העת בעיראק.

הגותם **השפיעו על גורל יהודים/ות עיראק**

- לאחר הכרזת העצמאות והקמת המדינה חלה הקצנה ביחס ליהודים/ות, שלוה בהסתה אנטי ציונית ואנטי יהודית. השלטונות הכריזו על הפעילות הציונית כפעילות פלילית ורדפו את הקהילות היהודיות במדינה.
- יהודים/ות רבים/ות הועמדו לדין באשמה של קיום קשר עם התנועה הציונית ועם מדינת ישראל.
- חשבונות בנק של יהודים/ות הוקפאו, התקבלו חוקים אנטי יהודיים שפגעו קשה ביהודים/ות מבחינה כלכלית ונשללה מהם/ן האפשרות לקבל שירותים בבתי חולים ולשלוח את ילדיהם/ן לבתי ספר ציבוריים.

3. הגדרתם של השפיעו על גורל יהודי/ות עיראק

על רקע מצבם/ן הקשה של היהודים/ות החלה להתגבש התנועה הציונית במחתרת. התנועה העניקה לבני ובנות הקהילה היהודית בטחון, העניקה לחבריה וחברותיה חינוך לערכים יהודיים וציוניים, והכשירה אותם/ן לעלייה לארץ ישראל. כמו כן, עסקה התנועה בארגון העלייה ובהעפלה בלתי לגאלית (חוקית) לישראל.

4. חקיקת חוק המתיר יציאת יהודים/ות מעיראק

בשנת 1950 נחקק חוק בפרלמנט העיראקי שהתיר ליהודים/ות לעזוב את עיראק לצמיתות, בתנאי שיוותרו על אזרחותם/ן העיראקית ועל נכסיהם/ן. הסיבות לחקיקת החוק היה לחצם/ן של היהודים/ות לצאת מעיראק בשל חשש לחייהם/ן, הרצון להשתלט על רכוש היהודים/ות ופינוי מקומות עבודה לאוכלוסייה המקומית הערבית.

הגורמים שהשפיעו על גורל יהודי/ות עיראק

5. חיסול הגלויות

- את העלייה לארץ ישראל ארגוני שליחים/ות מטעם הסוכנות היהודית ושל ארגון הג'וינט (ארגון הצלה, סעד ושיקום יהודי-אמריקאי, שהוקם כדי לעזור ליהודים/ות ברחבי העולם בזמני חירום).
• לאחר טיסה עם חניית ביניים בקפריסין, החלו טיסות ישירות מבגדד לנמל התעופה לוד. כאשר חלה האטה בקצב העולים/ות, אירע פיצוץ בבית הכנסת בבגדד, והוא מיהר את קצב היציאה של היהודים/ות מעיראק.
- העלייה לישראל בשנים 1950-1951 הייתה חלק ממבצע "עזרא ונחמיה", ובסופו של דבר עלו לארץ יותר מ- 120,000 יהודים/ות. בעיראק נותרו אלפים בודדים של יהודים/ות. ממשלת עיראק הקפיאה את רכושם/ן של היהודים/ות היוצאים/ות, והוא נאמד אז בעשרות מיליוני דולרים.